

ЗА УРОКА КАТО ТВОРЧЕСКА РЕАЛИЗАЦИЯ НА УЧИТЕЛЯ

Яна Димитрова Бабрикова

ABOUT THE LESSON AS A TEACHER'S CREATIVE IMPLEMENTATION

Yana Dimitrova Babrikova

Abstract: This article addresses the problem of creative realization of the lesson. A theoretical review of the pedagogical literature related to the lesson as a basic organizational form has been made. A contemporary interpretation of the opportunity for adaptive and creative realization of the lesson activity has been sought. Theoretical formulation of creativity is presented and on this basis the need for pedagogical creativity of the teacher is formulated. The relation between the skills of the teacher as a factor for the development of students' creativity is made.

Key words: lesson, creativity, pedagogical interaction

Урокът – творчество и новаторство

Редица автори по дидактика определят, че урокът е основна организационна форма на обучение. М. Тенева дефинира урока като „форма за организиране и провеждане на обучението“ (Тенева, 2012). П. Петров определя също, че „урокът е основна организационна форма на обучение, а основната времева организационна единица е учебният час“ (Петров, 2016). По-разгърната характеристика на урока дава Г. Иванов: „урокът е вид формална организация на единство между дейността на ученика и дейността на учителя, с помощта на която се разработва и усвоява съдържанието на определена тема от учебната програма за определено учебно време (учебен час)“ (Иванов, Василева, 2012). Съвременната интерпретация на проблема, свързан с новаторството на учителя, отправя към онази дейностно-съдържателна структура на урока, която е надстроечна спрямо дидактическата структура. За нея Р. Неминска пише, че „учителят е необходимо да саморефлексира върху собствената си преподавателска практика и да съумее да я преформатира според нуждите на учениците си“ (Неминска, 2019). В този смисъл учителят новатор ще съумява да адаптира множество от гъвкавите елементи на урока, така че педагогическото взаимодействие от субект-обектно да прераства в субект-субектно.

Творческата реализация на учителя в съвременния урок е свързана с конструиране на педагогическа технология като гарант на висока ефективност в учебната дейност. Педагогическата технология тук се разбира като „технология, която реализира идеята за пълна управляемост на учебния процес в неговата интерактивност. Една от основните ѝ характеристики е субектността, чрез която преподавателят рефлексира върху собствената си преподавателска практика. Нейната важна характеристика е мултипликацията, предполагаща възможност за приложение в различни дисциплини, образователни институции и други субекти на учебния процес. Това е дейностно

ориентирана структура, обвързана с целите на обучението и пряко рефлектираща върху качеството и резултатността в процеса на обучението със своите характеристики на интердисциплинарност и саморефлексия“ (Неминска, 2018а).

Друга съвременна технология, която е предизвикателство за творческата реализация на учителя, е интердисциплинарната технология. Тя е свързана с умението на учителя за „управление на технологични ресурси от различни, но съвместими дисциплини (учебно-предметни полета)“ (Неминска, 2015). Специфични измерения в интердисциплинарната технология са:

- проблемно-базираната технология
- проектно-базирана технология
- казус-технология (пос. изт.)

Така разчетена технологичната структура на урока се очертава като гъвкава, адаптивна и мултипликационна матрица, в която или чрез която учителят развива своето професионално творчество. В нея е различима симбиозата в педагогическото взаимодействие между ученик и учител. Както пише Неминска, в това симбиотично взаимодействие е важно „утвърждаване на учениковите (личностни) ценности и осигуряване на възможности за споделянето им с други ученици и учители“ (Неминска, 2014). В този смисъл класът е събирателно понятие – много индивидуалности, обединени по признака възраст. Урокът се твори от учителя и ученика. Те се променят. Променя се и урокът, но остава взаимодействието – онова взаимодействие, без което не може да съществува онази искра в очите на учителя и ученика. Ако тя угасне – както и да се нарече бъдещата организация за преподаване на обществен опит, тя няма да бъде ефективна.

Новаторството в реализиране на урока като организационна форма на обучението позволява знанията и уменията да се прилагат адаптивно и вариативно; да се постигнат онази емоционална стабилност и комфорт в обучението, които ще отстранят дезадаптацияните процеси на отчужденост, депресия, емоционални конфликти, непълноценност, агресивност в класната стая. Новаторството като качество на педагогическата личност се развива, усъвършенства и преобразува в педагогическо творчество. В този смисъл традиционният урок се променя в интерактивен, иновативен, творчески урок. Урок, в който учебният процес е насочен не към запамятаване, а към мислене, към „оценностяване на другостта, на различието, на уникалното... преодоляване на традиционните стереотипи и предразсъдъци в моделите на поведение“ (Неминска, 2018,б).

Творческата личност на учителя

Основен генератор в творческата структура на урока е учителят – творец и новатор. Със своята неповторимост и уникалност той мотивира учениците си да го последват в творческото учене и изследователското обучение. Целта на учителя в този процес на изследователско обучение е да развие у учениците умения за творчество, за комбинативност. Или иначе казано – учениците да се развиват като творци.

Как се появява творчеството? Какъв е генезисът на творческия процес?

Корените на творческия процес лежат извън съзнанието, по-точно преди и под него. Процесът на творческо мислене преминава през следните етапи:

- *подготовка* – продължителна фаза на заучаване; подбират се наблюдения,

мисли, опити;

- *скрито развитие, инкубация* – несъзнателно организиране и обработване на заученото;
- *хрумване, инсайт, озарение* – внезапно откритие;
- *верифициране* на откритието (Киров, 1988).

Повикът за творчество има императивен характер. Призованият от него не може да избяга, да се изплъзне, да намери спокойствие. Личността не може да намери облекчение, докато не намери пътя за раждане на новото, създадено в него. Защото това ново не е вече част от нея, а друго, несъществуващо досега същество, което се стреми към самостоятелно битие.

Творческата личност притежава любознателност, жизнена потребност от творчество, подчинение на вътрешните стимули, огромен запас от енергия, силно въображение, понасяне на психическа и физическа изолация, настойчивост и съсредоточеност, творческа памет, подвижен ум, проникателност и умения за правилен избор.

Творческата личност е склонна към самоувереност, доминиране, взема бърза инициативност и упорито поддържане. „В своя първоначален източник творчеството е свързано с недоволството от този свят.“ (пос. изт.) Творчеството е висша форма на човешката жизнена дейност. Истински ни принадлежи само онова, което ние самите сме сътворили, било то предмет, идея, личност. И никой не може истински да ни го отнеме. Картините на Рембранд ще бъдат винаги негови – и приживе, когато лихварите са му ги вземали, и днес, когато са пръснати из музеите.

Творчество

В речника по психология творчеството се дефинира като: „Способност на индивиди или социални групи, която позволява създаване на нови материални и духовни ценности или усъвършенстване на вече създадените в духа на обществения прогрес“ (Дилова, Николова, Ценова, 1989).

Творческата способност (креативността) представлява индивидуалната (или колективна) способност за създаване на нови неща, които имат висока обществена ценност и полезност и служат на обществения процес. Касае се за индивидуални предпоставки за постижения, характеризиращи се със специфично качество на психичните процеси, по-специално на познавателните, емоционалните, волевите и подбудителните, както и с добре развито въображение. С това на креативните (творческите личности) се удава така да посочат и реализират своята умствена и практическа дейност, че да постигнат възможно най-доброто в дадена сфера, при дадените условия (в определена ситуация). В своите мисли и действия те се абстрахират от индивидуални шаблони и общоприети представи, структурират и комбинират дадените условия по нов начин. Така те успяват да създадат продукти или решения, които са повече или по-малко оригинални. Креативността винаги се ражда и проявява в проблемни ситуации. При решаването на даден проблем когнитивните процеси у креативните личности взаимодействат така, че се получава психично отражение с особено качество, което ги отличава от другите хора.

„Взаимодействието на перцептивни компоненти с класификационни и евристични процедури води до такива ефективни стратегии за придобиване и обработка на

информация, които намират израз в продуктивни интелектуални постижения на творческото мислене“ (пос.изт.).

Педагогическо творчество

Педагогическото творчество е специфична особеност на професионалния труд на учителя; негова професионално-личностна характеристика. Учителската професия е творческа професия. Предпоставките за отнасянето на учителската професия към групата на творческите професии най-общо се съдържат в особеностите и динамиката на обекта – ученика, и неговата роля на субект на собственото му формиране; в богатството и променливостта на педагогическите ситуации и в особената им структура; в потребността от непрекъснато съчетаване на констатации, прогнози и преобразуване, наложени от крайната цел на учителския труд, в интегрирането на личността на учителя в неговата дейност с нова ролева функция – функция на „средство“ в тази дейност. По-конкретно творчеството в педагогическия труд се явява в „нестандартното“ решаване на редица задачи от професионалното ежедневие. Характеристиката „нестандартност“ се свързва с посочената динамика на ситуациите, с индивидуални характеристики и особености на учениковата личност.

Педагогическото творчество намира своя изява чрез редица особености:

– *Многовариантност* – избирателност на думи, на действия, подходи, похвати при решаването на педагогически ситуации и във взаимодействията с учениците. Тази избирателност има винаги вероятностен характер, т.е. предварително не може да се гарантира напълно, че изборът на изход от ситуацията е най-подходящ, а само съдържа по-голяма или по-малка вероятност за успех. Вариативността в труда на учителя може да се утвърди и да се усъвършенства до толкова, че учителят да разполага с много „резервни варианти“ или да комбинира изпробвани с неизползвани, да ги подрежда и обединява по различни начини;

– *Комбинативност* – учителят комбинира по различен начин подходите, средствата, пътищата и работата си, след това ги прекомбинира, прави нови варианти от тях;

– *Оригиналност* – в резултат на вариативността и комбинативността се формира водещата (и универсална) характеристика на творчеството – оригиналността.

Трите особености на творческия труд на педагога – *вариативност, комбинативност, оригиналност*, отхвърлят възможността за шаблон и стереотипност в труда му.

В границите на държавните образователни стандарти професионално-личностната характеристика на педагогическото творчество има комплексно съдържание и разнообразни прояви. Една от първите прояви е „отзивчивост към проблемни положения“ (Йорданов, Жекова, Крумов, 1986). Това означава не само да се приемат проблемите, но и да се търсят, да се редуцират към по-обща положения, да се пренасят в нови условия и при нови задачи. „Творецът ... вижда по-проникновено явленията и техните взаимоотношения, намира нови, нетрадиционни решения на проблемите от действителността и дава оригинален израз на своите постижения – думи, форми, методи, предмети“ (пос.изт.)

Педагогическото творчество е особеност не само на мисленето, но и на цялата личност на учителя. Изразява се в подходите, ориентациите и решенията на всички педагогически задачи. По-конкретно се проявява в умението на учителите да

анализират и да оценяват педагогическите ситуации, да извличат от тях необходимата им информация за вярно и обосновано решение, при което да не се подценяват дребните детайли.

Педагогическото творчество се проявява в умението какво всъщност следва да се научи или открие. В този смисъл важна характеристика на творчеството е умението на учителя да формулира хипотези за работа в проблемната ситуация. Учител, който търси изход от ситуацията с участието на учениците, като ги включва в различни роли, делегира им права, въвлича ги в симулационно обучение, показва повече данни за творчески подходи, ориентация и решение в сравнение с учител, който се надява само и преди всичко на намеса отвън.

Творчеството на учителя се проявява и в умението му да ползва чужд опит – от колеги в училище, от други училища и селища или опит, описан в педагогическата литература. Този опит следва да се анализира и оцени, в него да се намери общовалидното и специфичното и да се „пренесе“ в собствения труд на учителя. Нито един от тези моменти не може да се извърши механично. Всички те изискват вариативност, комбинативност и оригиналност.

Педагогическото творчество може да се създаде и утвърди в хода на работата. Условието за неговото формиране са две: професионална рефлексия и педагогическа саморефлексия.

Заклучение

Как да се учи творчески? е въпрос с отговор изцяло в умението на учителите и учениците – творци. Те са онези, които *заедно* могат да намерят най-ефективния и най-желания път за усвояване на знанията. Съвременните ученици трябва да бъдат въвличани и заинтригувани да мислят, да развиват творческите си умения, да изследват многостранно проблема преди да вземат решение. Изграждането на активни творчески личности с висок интелект, изисква в обучението творчески да бъдат използвани дидактичните форми и методи. По този начин се стимулират креативността, мотивацията и желанието за творческо учене.

Необходимо е учителят да твори урока – да създава урок спектакъл, урок преживяване! По този начин той най-успешно реализира своята педагогическа дейност. Учителят новатор търси и създава такава технологична структура на урока, в която се формират знания и умения, осигуряващи на ученика възможност за адаптивно и вариативно поведение в различни житейски ситуации. Учителят творец търси и намира начини да промени традиционния урок и да го превърне в иновативен, интерактивен, творчески.

ЛИТЕРАТУРА

- Василева, Е., (2004). *Урокът в началното училище*. София: Свят 2001, ISBN 978-954-981-324-1
- Дилова, М., Николова, Г., Ценова, Б. (1989). *Речник по психология*. София: Наука и изкуство.
- Иванов, Г., Василева, Е. (2012). *Основи на началната училищна педагогика*. Стара Загора: ИК Кота.
- Йорданов, Д., Жекова, С., Крумов, К. (1986). *Педагогическа психология*. София: Наука и изкуство

- Киров, К., (1988). *В търсене на човека*. София: Наука и изкуство.
- Неминска, Р. (2014). *Аксиомата толерантност*. изд. Буквите, ISBN 978-619-154-086-0
- Неминска, Р. (2015). *Интердисциплинарното обучение (I – IV клас)*. Изд. Буквите, ISBN 978-619-154-140-9
- Неминска, Р. (2018,а). Практико-приложни характеристики на педагогическата технология в изследователското обучение. *Професионален форум*, бр. 3, ISSN: 1314-7986, ISBN 978-619-154-140-9, DOI: 10.15547/PF.2018.024
- Неминска, Р. (2018,б). Рефлексивна технология за развиване на педагогически компетентности в интеркултурна образователна среда, *Педагогически форум*, DOI: 10.15547/PF.2018.025
- Неминска, Р. (2019). За професията учител през призмата на нормативност, теория и операционалност, *Педагогически форум*, бр.1, DOI: 10.15547/PF.2019.001
- Петров, П. (2016). Съвременна дидактика. Изд.“Авангард Прима“, ISBN 978-619-160-688-7
- Тенева, М. (2012). *Овластяване на дидактическа проблематика от студенти – част първа и втора*. Стара Загора: ТрУ, ПФ.

Яна Димитрова Бабрикова

Педагогически факултет
Тракийски университет – Стара Загора
България
Магистърска програма „Предучилищна и
начална училищна педагогика“

Yana Dimitrova Babrikova

Faculty of Education
Trakia University - Stara Zagora
Bulgaria
Master's Degree Programme in Preschool and
Primary school Education

e-mail: qna.d.b@abv.bg

Рецензент: доц. д-р Румяна Неминска